

Opis źródła:

Dawny ustrój i rewolucja - jest to esej filozoficzno-polityczny autorstwa Alexisa de Tocqueville'a, o Rewolucji Francuskiej, w którym autor analizował jej przyczyny, przebieg oraz skutki, próbując zrozumieć jej znaczenie dziejowe dla ludzkości. W niżej prezentowanym tekście źródłowym, który jest fragmentem pracy Tocqueville'a, autor robi swoisty przegląd opinii innych autorów na temat Rewolucji Francuskiej, jak również wskazuje i opisuje niszczycielski charakter rewolucji.

Miejsce i data wydania:

Oryginał w języku francuskim wydany został w 1856 roku we Francji.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Nieznane jest miejsce przechowywania pierwotnej wersji publikacji, publikacja przechowywana jest, m.in. w Bibliotece Narodowej Francji.

Tekst źródła (fragment):

Tymczasem rewolucja wzrasta. W miarę tego, jak wznosi się głowa tego potwora, widoczne stają się groźne rysy jego oblicza.

Pogląd na nią zmienia się w miarę tego, jak rewolucja, po zburzeniu instytucji politycznych, zaczyna burzyć porządek cywilny; przerobiwszy prawa, przekształca obyczaje, a nawet i język; zniósłszy mechanizm rządowy, zachwiewa podstawy społeczeństwa i gotowa nawet zreformować samo bóstwo. Gdy w krótkim czasie rozlewa się poza granice Francji, szerząc niewidziane dotychczas sposoby akcji, nową taktykę, zasady mordercze i używając wyrażenia Pitta: „opinie zbrojne”, rozbijając z niesłychaną siłą granice państwowe, burząc trony, ujarzmiając ludy, a jednak mimo wszystko pociągając je ku sobie. Teraz to, co wydawało się zwykłym przypadkiem w życiu ludów, przedstawia się działaczom państwowym jako coś nowego, niezwykłego, a zarazem powszechnego, potwornego i niezrozumiałego, wobec czego myśl ludzka zatrzymuje się w zdumieniu. Jedni sądzą, że potęga ta nieznana doprowadzi społeczeństwo do zupełnego rozkładu. „Rewolucja francuska ma charakter szatański” — woła de Maistre w roku 1797. Dla innych jest ona zjawiskiem opatrnościowym, mającym stworzyć nową ludzkość. Niektórzy czują wobec niej groźę podobną do tej, jaką czuł Salwian wobec najazdu barbarzyńców. „Z mogiły zamordowanej monarchii”, pisze Burke, „wyszła istota potworna, olbrzymia, najstraszniejsza ze wszystkich, którekolwiek uciskały ludzi i opanowywały ich wyobraźnię. Dziwna ta i ohydna istota zmierza ku celowi swemu, nie obawiając się ani zguby, ani wyrzutów sumienia, gardząc wszelkimi przyjętymi zasadami i zwykłymi środkami, zadaje cios wszystkim, nikt nie może zrozumieć nawet, jakim sposobem ona istnieje”.

Słowniczek pojęć

Rewolucja Francuska - zwana również Wielką Rewolucją. Okres w historii Francji lat 1789 - 1799, gdy doszło do głębokich zmian polityczno-społecznych oraz obalenia monarchii oraz dynastii Burbonów. Za jej symboliczny początek uważa się zajęcie przez Paryżan Bastylli, zaś za jej zakończenie uważa się przejście władzy przez Napoleona Bonapartego poprzez zamach stanu. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Rewolucja_francuska

Alexis de Tocqueville - francuski myśliciel polityczny, socjolog i polityk; Minister Spraw Zagranicznych II Republiki; krytyk II Cesarstwa po przejściu władzy przez Napoleona III. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Alexis_de_Tocqueville

William Pitt młodszy - premier Królestwa Wielkiej Brytanii, konserwatysta. Kierował wojnami z Francją rewolucyjną oraz napoleońską. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/William_Pitt_M%C5%82odszy

Joseph de Maistre - filozof polityczny, urzędnik oraz dyplomata. Jeden z najwybitniejszych konserwatywnych pisarzy politycznych epoki francuskiej rewolucji. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Joseph_de_Maistre

Edmund Burke - irlandzki polityk i konserwatysta, wolnomularz i krytyk rewolucji francuskiej. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Edmund_Burke

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły podstawowej i średniej (poziom podstawowy):

1. Czym była Rewolucja Francuska dla autora tekstu źródłowego? W jaki sposób ją opisuje? Wskaż odpowiednie fragmenty w tekście.
2. Jakie były opinie o Rewolucji Francuskiej u innych pisarzy i działaczy? Czy określali ją jako zjawisko pozytywne czy też negatywne? Wskaż odpowiedni fragment w tekście.
3. W jaki sposób rewolucja wpływała i przekształcała państwa i społeczeństwa? Czym się głównie posługiwała, w świetle tekstu źródłowego?
4. Czym jest rewolucja? Jakie przynosi ona zmiany: gwałtowne i szybkie czy raczej powolne i wyważone?
5. Jakie były przyczyny wybuchu Rewolucji Francuskiej? Jaki system rządów został wprowadzony? Jakie były skutki Rewolucji?

Wskazówki:

Rewolucja Francuska, opisywana z perspektywy czasu przez późniejszych autorów, jawiła się jako krwawe i przerażające wydarzenie, które pociągnęło za sobą mnóstwo ofiar. Należy jednak pamiętać, z czego wynikał wybuch Rewolucji: jaka była sytuacja niższych klas społecznych?

Kto wówczas rządził państwem i w jakich warunkach żył? Nie należy także zapominać o kwestii skrajnego wręcz ubóstwa, które we Francji, a szczególnie w Paryżu, widoczne było na każdym kroku. Rewolucja wybuchła m.in. z potrzeby zmian i przeciwstawienia się niesprawiedliwości społecznej, jednakże narzędzia, jakich rewolucjoniści używali, aby wprowadzić nowy porządek, nie zawsze były bezkrwawe. Rewolucja jest procesem, który ma za zadanie zmienić postać rzeczy szybko i sprawnie. Dodatkowo, Francja przedrewolucyjna była krajem, w którym 99% ludności stanowił tzw. Stan Trzeci, czyli chłopci i mieszczaństwo. Na 25 milionów mieszkańców ówczesnej Francji, około 350 000 stanowiła szlachta.

Warto również wiedzieć, że Alexis de Tocqueville był zwolennikiem demokracji, lecz absolutnym przeciwnikiem tyranii większości, jaka miała miejsce w czasie Rewolucji Francuskiej.

Najważniejsze czasy:

14 lipca 1789 - wybuch Rewolucji Francuskiej; zdobycie Bastylji przez mieszczan paryskich

26 sierpnia 1789 - uchwalenie Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela

3 września 1791 - uchwalenie Konstytucji

10 sierpnia 1792 - proklamowanie Republiki Francuskiej

Literatura pomocnicza:

Chwalba A., *Historia Powszechna. Wiek XIX*, Warszawa 2013.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Monika Poszalska